16. הפטרת בשלח. (שופטים ה 1-31)

א. וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:

ב. בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה:

בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל כשכל הארץ הייתה באי סדר מוחלט בגלל שודדים שחמסו ובזזו את ישראל.

בְּהִתְנַדֵּב עָם כשהתנדב העם למלחמת שחרור הארץ.

בָּרְכוּ יְהוָה. שהציל אותנו.

ג. שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹזְנִים שהיו רוצים להילחם נגד ישראל כמו יבין, (דומה לתהל' יב 10 : וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ).

ד. יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם:

אֶרֶץ רָעָשָׁה, גַּם שָׁמַיִם נָטָפוּ, גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם: תיאור מעמד הר סיני אינו כולל את התופעה הזאת, אבל "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר". (ירושלמי, מס' ראש השנה ג, ה).

ה. הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

זֶה סִינַי: יש הטוענים שהמילה זֶה אינו כינו רמז אלא <u>פועל</u> שפירושו הזדעזע הסיני. שורש 'נזה' קיצור העתיד יִזֶּה. (ישעי' נב 15 : כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים).

ו. בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת:

שַׁמְגַּר בֶּן עֲנָת השופט הקודם ה-3. (שופטים ג 31).

וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת: זכות שמגר לא נמשכה לאורך זמן.

ז. חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל:

חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל: תושבי הערים הפתוחות ברחו מהן.

שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל: אם כמושיעה את עם ישראל.

ח. יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל:

יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים: רלב"ג מפרש : אֱלֹהִים יִבְחַר (אמצעים או גדודים) חֲדָשִׁים כדי להילחם בעבודה זרה

אָז לָחֶם שְׁעָרִים: להילחם בעבודה זרה.

לָחֶם: מלרע.

מָגֵן אִם יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל: מתוך 40.000 חיילים, אף לא אחד העז לקחת נשק. כמובן מדובר בלשון גוזמה, כי ניצח ברק את סיסרא על ידי 10.000 חיילים (שופטים ד 6) חמושים (שופטים ד 15).

ט. לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה:

לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל: ברק וסגניו.

לשורש 'חקק' משמעות כפולה : לסמן בחריטה וגם ליצור חוקים.

הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה: רש"י : אני דבורה לחוקקי ישראל לאהוב את חכמי ישראל שהתנדבו בעם לאמר : 'ברכו את ה' ושובו אליו.

י. רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מְדָיִן וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ׃

רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת: עשירי העם.

יֹשְׁבֵי עַל מְדִין: המתענגים על שטיחים.

מְדִין: או מַדִּים, לשון רבים עתיקה של מַד. (מכאן המילה 'מידה').

יא. מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה׃

מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים, שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְהוָה: אלה שהיו קרובים מאוד (כמו חציצה) לשְׁקָתוֹת בגלל קול המלחמה, שם יהללו צדקות ה'.

צִדְקֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: ישבחו את צדקות ה' אחרי שיפתח מחדש ערים מבוצרות שבעבר היו פתוחות. (פְּרָזוֹנוֹ כמו לעיל פס' ז).

אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם יְהוָה: אז יצא העם לחופש.

יב. עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשְׁבֵה שְׁבִיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם׃

עוּרִי עוּרִי: שתי מילים אלה מלרע בניגוד לאלה העוקבות אחריהן, שהן מלעיל לפי הכלל.

אפשר להסביר שהמילה הראשונה עוּרִי מלרעית אגב האות הגרונית העוקבת אחריה. השנייה גם מלרעית דרך גרירה.

קוּם בָּרָק וּשְׁבֵה שְׁבִיְךָ בֶּן אֲבִינֹעַם: נראה שדבורה חוזרת על מה שאמרה לברק (שופטים ד 14): קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן ה' אֶת סִיסְרָא בְּיָדֶךָ ...

יג. אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה יָרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃

אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם: יְרַד, עתיד מקוצר ל-יְרַדָּה.

אַדִּירִים עָם: עם אדיר בזכות מספרו הרב.

יְהוָה יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים: המשיל ה' שריד על עם אדיר.

יד. מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְבּוּלֵן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר׃

מִנִּי אֶפְרַיִם: צאצאי אפרים. קוראים בהמשך שרק שבטי זבולון ונפתלי לחמו נגד צבא חצור.

שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק: נחלת אפרים הייתה בשטחו הכבוש על ידי עמלק. (שופטים יב 15): וַיָּמָת עַבְדּוֹן בֶּן הִלֵּל הַפִּרְעָתוֹנִי, וַיִּקָּבֵר בְּפִרְעָתוֹן בְּאֶרֶץ אֶפְרַיִם בְּהַר הָעֲמָלֵקִי.

אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין: אולי בהשפעתו של בנימין. (נחלת אפרים הייתה בצפון נחלת בנימין).

מָכִיר: מכיר בן מנשה (בראי נ 23).

וּמִזְבּוּלֵן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר: נראה שחלק משבט זבולון, המֹּשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר או אנשי ספר, סרבו להילחם.

טו. וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב:

וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם דְּבֹרָה: מנהיגי יששכר שהיו אמורים להילחם עם דברה.

וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר: או וְשָׂרֵי יִשָּׂשכָר. וְשָׂרַי, לשון רבים מודגשת, כמו שָׂדַי (לדוג׳ תהל׳ קד 11)

שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו: משתרע ברגלי התבור, בחלק נחלת יששכר.

בִּפְלַגּוֹת (שורש ׳פלג׳) **רְאוּבֵן, גְּדֹלִים חִקְקֵי לֵב:** (יחיד חֵקֶק, עיין פס׳ ט. ייסורי הלב): לא העז ראובן לקחת חלק במלחמה (בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן) כי היה מוטרד מאוד (גְּדֹלִים חִקְקֵי לֵב) מתבוסה.

טז. לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב:

לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם: (ברא׳ מט 14): רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם.

גְּדוֹלִים חִקְרֵי לֵב: חִקְקֵי לֵב, הם ייסורי הלב שהאדם מתייסר בהם ואילו חִקְרֵי לֵב הם הגישושים וההיסוסים אינסופיים בפני דילמה.

יז. גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכֹּן:

גִּלְעָד: הר הגלעד ועיר גלעד (רמות גלעד, יבש גלעד) שייכים לנחלת גד.

וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכֹּן: לשורש ׳פרץ׳ קשור לעתים קרובות לרעיון של כמות גדולה שמתפשטת ומתפרצת. לכן, ייתכן שהמילה מִפְרָצָיו פירושה ׳אוצרותיו׳. שבט אשר לא היה מוכן לסכן את אוצרותיו במלחמה הזאת.

יח. זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:

מְרוֹמֵי שָׂדֶה: במרגלי הר תבור.

יט. בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ:

בְּתַעְנַךְ עַל מֵי מְגִדּוֹ: מגידו עיר קרובה לחבל תענך.

כ. מִן־שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם־סִיסְרָא:

מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ ... רלב״ג: אמר זה להורות כי לא בחרבם נצחו לסיסרא, אך מאת ה׳ ית׳ בא להם זה הניצוח, והוא ית׳ שם הכוכבים ממסילותם נלחמים עם סיסרא, בהשפיע באמצעותם, מה שישלם בו ניצוח סיסרא וחילו:

מתקשר לפס׳ טו דלעיל: וַיָּהָם ה׳ אֶת סִיסְרָא וְאֶת כָּל הָרֶכֶב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה.

כא. נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז:

נַחַל קְדוּמִים: הנחל היסטורי. על הנחל, עיין מס׳ פסחים קיח/ב.

תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז: נרדוף אחריהם!

כב. אָז הָלְמוּ עִקְבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו:

אָז הָלְמוּ עִקְבֵי סוּס ... פרסות סוסי האויב מרעידות את האדמה בעת בריחתם המהירה של גיבוריהם.

כג. אֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים:

אֹרוּ מֵרוֹז: רד״ק: שם עיר קרובה למקום המלחמה ולא באו לעזר, לפיכך קללה אותן. אבל הרחוקים שלא באו לא קללה אותם.

אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה: או ברק (רש״י) או דבורה (רד״ק).

לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים: עיין לעיל פס׳ יג.

כד. תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ:

לפי טעמי המקרא, **מִנָּשִׁים** החיות **בָּאֹהֶל, תְּבֹרָךְ.**

כה. מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה:

בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה: בְּסֵפֶל המיועד ל-אַדִּירִים (לגדולים כמו סיסרא) הִקְרִיבָה חֶמְאָה.

רש״י מפרש אַדִּירִים כמילה נרדפת ל׳מים׳, אכן ׳ספל מים׳. יתכן שראה במילה זו קשר עם פרשת בשלח כי הוא מצטט (שמות טו 10): בְּמַיִם אַדִּירִים. אומנם, המילה אַדִּירִים בשירת הים היא שם תואר ואילו בפסוקנו היא שם עצם. אתמהא!

כו. יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ:

תִּשְׁלַחְנָה: או תִּשְׁלָחֶנָּה.

כז. בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד:

בַּאֲשֶׁר כָּרַע: נדמה שמדובר בפרכוסם אֲגוֹנִיִּים של אדם אחרי שקיבל מכה קטלנית.

כח. בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו:

מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי סוסי **מַרְכְּבוֹתָיו** או המרכבות שהן הסוסים בעצמם.

כט. חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ:

חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה: נו״ן דגושה לומר תַּעֲנֶה אוֹתָהּ.

אַף הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ: אֵם סיסרא מכחישה בעצמה את דבריה.

הפסוק הבא הוא ביטוי מחשבותיה שהיא אומרת בקול.

ל. הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל:

רַחַם רַחֲמָתַיִם:

בס׳ עיקרים (ד, מג), רבי יוסף אלבו מפרש שפנתה אם סיסרה לחוזות עתידות (הַחֲכָמוֹת) כדי למצוא מרגוע לנפשה.

אומנם, אם החזונות האלה אמתיים, נשים אלה לא השכילו להבין אותם. (״ועם כל זה, לא ידעו לשפוט בזה משפט אמתי, אבל הפכו המשפט כפי רצונם ... כי לא יכלו לשער איך יהיה ניצחון המלחמה על ידי נשים״).

כל חלק בפסוק הזה מבטא אחד מנבואות אלה.

לא. כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ: כנראה מדובר רק בצפון הארץ, שטח הקונפליקט.